

Ю.І.ШАПОВАЛ (Київ)

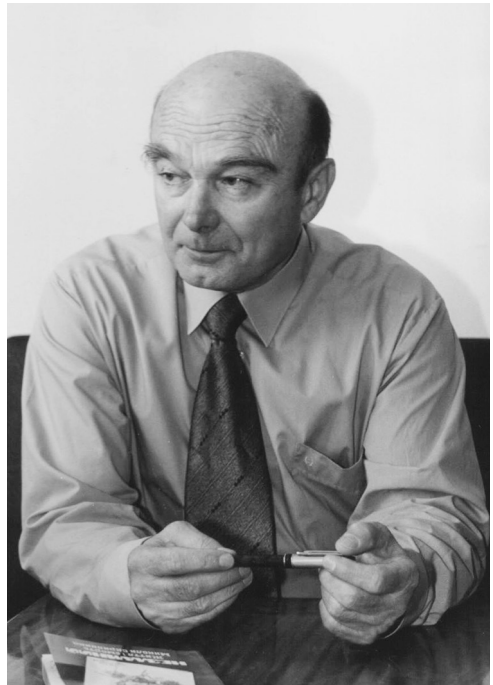
ДО 75-РІЧЧЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА С.В.КУЛЬЧИЦЬКОГО

Почну з однієї риси професора Станіслава Кульчицького, яка особисто мені імponує чи не найбільше. Він менш за все схожий на вчителя, ментора. І ще менше схожий на деяких своїх учнів, які часом використовують в оцінках ригористичні конструкції чи вдаються до менторського тону. Наприклад, один із них, пишучи про роль С.Кульчицького в дослідженні історії голоду початку 1930-х рр. і роблячи реверанс перед ним як перед провідним українським дослідником та найбільш авторитетним її інтерпретатором, утім, зображує свого вчителя таким, що поступився «своїм священним правом на інтелектуальний суверенітет» (ідеться про те, що С.Кульчицький, мовляв, «побіг» методологічними стежками Джеймса Мейса та Роберта Конквеста).

Знаючи С.Кульчицького чимало років, ще з комуністичних часів, наважуся стверджувати, що якраз інтелектуального суверенітету йому не бракувало ніколи! Напевно, через те він здатен постійно вчитися, працювати (у тому числі й сидіти в архіві), а відтак – змінювати свій погляд, свою візію минулого. У ньому є та легкість мислення та писання, якої бракує і його критикам, і його учням. С.Кульчицький не займається тим, що називають «інтелектуальними провокаціями». Він просто пізнає і пише про те, що пізнав.

Народився Станіслав Владиславович Кульчицький 10 січня 1937 р. А задовго до цього, і, як стверджують, саме 10 січня 49 р. до н.е. проконсул Гаїй Юлій Цезар із військом перейшов через річку Рубікон. Із того часу вислів «перейти Рубікон» став крилатим, набувши символічного сенсу. Свій «Рубікон» С.Кульчицький переходив кілька разів у житті. Уперше, коли після закінчення Одеського університету й короткого періоду роботи в Одеському обласному архіві, у листопаді 1960 р. був зарахований до аспірантури Інституту економіки Академії наук УРСР. Саме там у грудні 1963 р. він захистив кандидатську дисертацію. Історія та економіка ніби перетнулися, зустрілися, назавжди сформувавши у С.Кульчицького смак до статистики, цифри, тієї конкретики, до якої чимало істориків ніколи у житті по-справжньому не допрацьовуються.

Тим часом С.Кульчицький працював у згаданому Інституті економіки АН УРСР. І ось – новий його «Рубікон». У лютому 1972 р. він перейшов на роботу в Інститут історії АН УРСР (тоді ще просто «історії», без «України»). Із цим закладом і донині пов'язана його доля. Тут у квітні 1976 р. він захистив докторську дисертацію, почав завідувати відділом, став заступником директора з наукової роботи (у 1977–1979 рр., а потім із 1990 до 2009 рр.). Працю на цій посаді також можна вважати своєрідним «Рубіконом», адже суміщати перманентно клопітні обов'язки «alter ego» директора із власними науковими зацікавленнями й планами вкрай важко. І далеко не всі це можуть робити

навіть через суто фізичні навантаження, адже треба багато часу проводити на роботі, постійно й багато писати etc. С.Кульчицькому все вдавалося. Можливо, через те, що він постійно займається спортом, тримає себе в належній фізичній формі. Це давало і дає йому можливість надзвичайно ефективно працювати, не марнувати, не розпорошувати сили на щось другорядне, малозначуще. Достатньо подивитися на його бібліографічний покажчик, щоби переконатися: не всі його учні такі ж працездатні, як учитель. Однак це в їх власних руках: працюйте, як він, і – поборете (до речі, учитель має понад 2000 різножанрових публікацій).

Саме в Інституті історії (тепер уже) України (тепер уже) Національної академії наук України Станіслав Владиславович почав послідовно займатися проблематикою, яка зробила його насправду популярним. Слово «послідовно» вживаю обережно, адже, як колись дотепно зауважив Лешек Колаковський, «цілковита послідовність тотожна з практичним фанатизмом». Шлях С.Кульчицького до об'ємного знання про голод початку 1930-х рр. був не таким уже й легким. Проте перемогло саме знання, здатність під його впливом відкидати стереотипи, а вірність принципам не переросла в інтелектуальну обмеженість. Дехто дотепер не може цього зрозуміти, а тому С.Кульчицькому не довіряє. На мою думку, даремно, хоча б тому, що він ніколи не приховує, з якого він часу походить, що колись писав і чому на якісь події почав дивитися не так, як раніше.

...Станіслава Кульчицького ніхто не підштовхував до того, щоб стати істориком. Як він мені розповідав, це було його власне рішення, його власний вибір. На це не впливали рідні та близькі йому люди. Вибір визначив долю, в якій із 2009 р. перейдено новий «Рубікон»: С.Кульчицький пересів з «високого» крісла заступника директора у крісло «простого» завідувача відділу історії України 20–30-х рр. XX ст. Інституту історії України НАНУ. І сталося все це просто, без рефлексій. Так і повинен чинити справжній професіонал.

Спостерігаючи Станіслава Владиславовича Кульчицького в «новому-старому» амплуа, можна лише тішитись. І я це особисто роблю залюбки. Він знов випромінює енергію. Він працює. Він (без тиску!) навчає тих, хто хоче й здатен учитися. Він – людина на своєму місці. Нехай так буде ще багато років!